

Balle Nedergaard fra 1700.

Tegnet 1991 af Jørgen Michaelsen.

Historier fra Balle Sogn

Balle Sogns
Lokalhistoriske Forening
2010

Øster Bording Station med skinnebus SM83 - den 23. januar 1968.

Historier fra Balle Sogn

Balle Sogns
Lokalhistoriske Forening
2010

Øster Bording Station med skimebus SM83 - den 23. januar 1968.

Historier fra Balle Sogn

Balle Sogns
Lokalhistoriske Forening
2010

Forord

5. udgivelse af "Historier fra Balle Sogn"

Historier fra Balle Sogn, opleves fortsat som en succes for foreningen, og bestyrelsen har med glæde udvalgt artikler ud fra Vagn Lihn Kristensens store udvalg af historier fra hele sognet. Vi har i år også to udefrakomende artikler fra sognet.

Vi har erfaret at hæftet i stor udstrækning er købt af personer med interesse for lokalhistorie fra Balle sogn. Hæftet er dels brugt som samleobjekt eller som julehilsen til familie og venner.

Det er derfor med glæde, at vi kan præsentere et nyt hæfte i rækken af - Historier fra Balle Sogn. Vi prøver at bringe både nyere og gamle historier, der så vidt muligt dækker hele sognet.

Alle vore medlemmer modtager automatisk et hæfte årlig.

Hvis der er ønske om at købe flere hæfter, kan det ske ved at kontakte et bestyrelsesmedlem der altid ligger inde med nogle hæfter.

Prisen for et hæfte er 25 kr. Hvis hæftet skal sendes pr. post betales porto oveni prisen.

Foreningen har de sidste mange år fået indsamlet historier og beretninger fra dagligdagen i Balle sogn ved hjælp af vores lokalhistoriske konsulent, Vagn Lihn Kristensen, som forsker i gamle bøger og protokoller om sognet.

Hvis der er en eller anden der har en god ide til lokale fortællinger, og ting der har historisk interesse, som lokalhistorisk forening kunne arbejde videre med, vil vi være meget taknemmelige for en henvendelse.

Kontakt en fra bestyrelsen der gerne vil have en snak omkring det.

Obs. Foreningen er meget interesseret i at få lov til at låne - kun låne - billeder, eller andre effekter, som viser noget om dagliglivet, personer, huse, gårde eller landskaber, alt hvad du synes, der kan være af interesse for Balle Sogns Lokalhistorie.

Vi håber at hæftet bliver til glæde for dig og din familie.

Bestyrelsen

Indhold

Tage Glud Lavrsen - lærer ved Øster Bording Skole	Side 5
Tromlefører Thorvald Jensen	Side 8
Løbske heste	Side 11
Svensk Kanonkugle	Side 14
Gludbjerggaard, Øster Bordingvej 15	Side 20
Kort	Side 26
Det første juletræ i Balle sogn	Side 28
Jul på landet omkring år 1900	Side 34
Thomas Porse om sin tid på Mosegaarden	Side 36
Balle Sogns Lokalhistoriske Forenings logo	Side 41
Historien om Gl. Balle Savværk	Side 42
Galgehøjen og hestetyven	Side 46
Ingrid Gadkjær	Side 49

Balle Sogns Lokalhistoriske Forening

Lokalhistorisk konsulent:

Vagn Lihn Kristensen

Anemonevej 7, Alderslyst

8600 Silkeborg

Tlf. 8682 4965 - e-mail: lihn@pc.dk

© 2010 Balle Sogns Lokalhistoriske Forening

Oplysninger fra hæftet, må gerne benyttes med henvisning til kilde.

Billederne i hæftet er fra foreningens arkiv samt fotos af Vagn Lihn Kristensen m.fl.

Redaktion:

Vagn Lihn Kristensen

Hanne Just Pedersen

Korrektur:

Else Drejer

Jørgen Stadil

Elizabeth Vestergård

Lis Thavlov

Layout, dtp og omslag:

Frede Skipper

Hæftet koster 25 kr. og kan købes hos bestyrelsens medlemmer:

Hanne Just Pedersen, Ndr. Højmarksvej 25, 8600 Silkeborg

Tlf. 8686 9085 - 2218 9211

Anton Krogh, Violvej 12, 8600 Silkeborg - Tlf. 3051 6249

Bodil Skov, Øster Bordingvej 54, 8600 Silkeborg - Tlf. 8685 5220

Herluf Winther, Toftebakken 19, 8600 Silkeborg - Tlf. 8681 0788

Regner Jørgensen, Sinding Østervej 5, 8600 Silkeborg - Tlf. 8685 5296

Samt hos:

Silkeborg Arkiv, Hostrupsgade 41 A - Tlf. 8722 1924

ISBN: 978-87-92128-03-4

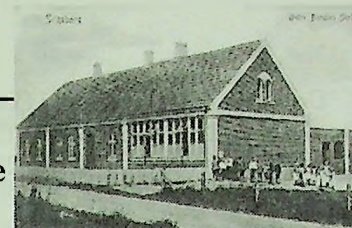
Forlag: Lokalhistoriske Foreninger i Silkeborg Kommune.

"Historier fra Balle Sogn" er udgivet i samarbejde med Silkeborg Arkiv.

Trykt hos Silkeborgs Kommunes Indkøbskontor.

Tage Glud Lavrsen - lærer ved Øster Bording Skole

Af Vagn Lihn Kristensen

Tage Glud Lavrsen var enelærer ved Øster Bording Skole fra den 1. november 1940 til skolen ophørte i 1964. Herefter var han ansat ved Skægkær Centralskole, indtil han gik på pension.

Tage Glud Lavrsen blev født 1914 i Krunderup Skole, Naur sogn. Han var søn af lærer Aage Aackenbergs Lavrsen og Marie Katrine Sofie Glud.

Han dimitterede i 1937 fra Vinthers Seminarium i Silkeborg. Fra 1938 var han vikar i Kjeldbylille Skole på Møn. Fra 1939 vinterlærer i Sdr. Bork og vikar i Vedersø. Herefter vikar for amtsskolekonsulent Jakobsen i Snebjerg.

Tage Glud Lavrsen blev gift den 2. november 1940 i Hørup Kirke med Anna Marie Zetterstrøm, født 1916 i Hørup sogn. Hun var datter af tømrer Andreas Erik Zetterstrøm og Kirstine Anine Kristensen. Anna Marie var i en årrække lærer ved Silkeborg Kommunale mellem- og realskole.

De fik tre døtre, alle født i Øster Bording Skole:

Dorthe Glud Lavrsen: født den 13. februar 1943.

Karin Glud Lavrsen:.. født den 23. maj 1947.

Lise Glud Lavrsen:....født den 28. marts 1951.

Dorthe er gift og bor i USA. Karin og Lise er begge ugifte og er lærere i henholdsvis Ålborg og Randers.

Tage Glud Lavrsen var en god kirkesanger samt orgelspiller. Medens han underviste i Vederso, virkede han også som kirkesanger i Vederso Kirke ved sognepræst Kaj Munk.

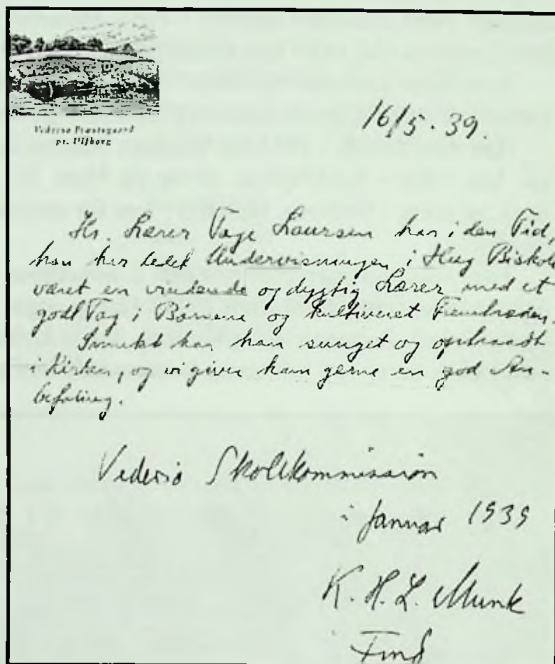
Han fik stor ros for en god og levendegjort undervisning, hvor han tog særligt hensyn til de elever, der havde indlæringsvanskeligheder.

Ved ansættelsen i 1940 ved Øster Bording Skole havde man regnet med

en snarlig ny skole, idet en lov af 1937 fastlagde, at de gamle landsbyskoler skulle moderniseres, men krigen (1940-1945) satte en stopper for fornyelsen, og loven blev udskudt.

Tage Glud Lavrsen tog flere efteruddannelseskurser, f. eks 1951-1954 i engelsk, og i undervisning af læsesvage børn.

Han var af Balle Sogneråd valgt til formand for Aften- og Ungdomsskolenævnet. I 1954 tog han initiativet til et møde i Øster Bording For-

samlingshus med henblik på aften- og ungdomsskoleundervisning efter den nye vedtagne lov.

Tage Glud Lavrsen var i en årrække medlem af Balle Menighedsråd og gik som kirkeværge meget op i Balle Kirkes historie. Han var også distriktskirkesanger i Balle Kirke ved bryllupper og begravelser fra Øster Bording skoledistrikt.

Tage Glud Lavrsen var en dygtig lærer og ikke mindst en god oplæser. Han spillede personerne og skabte stemningen i kraft af stemmeføring og gestikulation. Han var en eminent fortæller, der kunne gøre bibelhistoriske og historiske beretninger levende. Han havde en omfattende viden og et stort engagement i disse som i mange andre emner. Man glemte ikke indvielsen i mysterierne vedrørende jordens, solens og månens placering, omdrejninger og indflydelse på hinanden, når han havde levendegjort dem.

Datteren Karin fortæller: "Globussen blev taget ned fra skabet og anbragt på katederet, og en mellemstor gummibold blev ført af min far. Min far agerede solen og en heldig elev fik lov at holde og efter min fars anvisninger at bevæge en tennisbold, der agerede månen. Efter en sådan anskuelsesundervisning var man blevet en hel del klogere på solformørkelse, tiltrækningskraft, og de kræfter, der ligger til grund for fænomener som flod og ebbe".

Da Øster Bording Skole blev nedlagt, flyttede han med til den nye centralskole i Skæggær og fik embedsbolig på Sindingvej 14, Skæggær. Han var skolebibliotekar på skolen og havde specialundervisning for elever med læse- og staveproblemer. Han blev også lærerrådsformand.

Ved sit 40 års jubilæum udtalte han til Midtjyllands Avis:

"Mit store ønske var at blive radiomekaniker, men jeg har aldrig været ked af, at jeg blev lærer, hvor jeg har prøvet at gøre noget for de svageste børn". Tage Glud Lavrsen fortalte videre: "Ved eksamen var skolekommissionen til stede for at overhøre undervisningen. Ved timens slutning sagde formanden, pastor Jens Andersen (1880-1960), "Det er jo godt, bette børn". Glemte han det, blev børnene meget skuffede".

Tage Glud Lavrsen havde den sorg at miste sin hustru Anna Marie Zetterstrøm i 1972 under en rejse i Italien. Tage Glud Lavrsen døde den 3. april 1984 på Ballelund Plejehjem.

Thorvald Jensen - bygmester, møller og tromlefører

Af Vagn Lihn Kristensen

I 1920 blev Thorvald Jensen fra Sevel (1900-1975) gift med Alma Kirstine (1901-1987). De første par år boede de til leje hos murermester Laurits Johansen og Anne Kathrine på Jordkærvej 21. Anne Kathrine og Thorvald var i øvrigt søskende.

I ægteskabet var der seks børn:

Niels født i 1921, Knud i 1923, Magnus i 1925, Helge i 1931, Doris i 1935 og Maja i 1940.

Thorvald Jensen arbejdede bl.a. som murer og har bygget fem huse i Øster Bording By.

1. Øster Bordingvej 49, parcelhus opført 1923. Har selv boet her.
2. Øster Bordingvej 29, parcelhus opført 1930. Har ikke boet her.
3. Øster Bordingvej 35, parcelhus opført 1931. Flyttede herfra til nr. 26 i 1945.
4. Øster Bordingvej 26, mølle og tromlehus blev opført 1939 - 1945.
5. Øster Bordingvej 26, parcelhus opført 1945. Har selv boet her.

Udover at bygge huse var Thorvald Jensen også møller, og han blev senere vejmand og tromlefører i Balle sogn. Da Gludbjerg mølle i Balle Huse blev nedlagt i 1925-1927, så han muligheden for at overtage mølledriften for mindre land-

brug på Øster Bording egnen, så da ejeren Viggo Andersen nedrev møllen, købte Thorvald Jensen diverse nedbrydningsmaterialer, som blev genanvendt til bygning af en vindmølle i Øster Bording By.

Han startede mølledriften fra Øster Bordingvej 49 omkring 1925-26. Han havde en petroleumsmotor, der trak møllen, når han maledede korn.

Thorvald Jensen havde ansat Martin Sørensen som møllersvend, en svoger til Anders Kristensen på Nørhedevej 52. Martin Sørensen skulle hjælpe med at løfte de tunge sække da Alma Kirstine blev gravid.

I 1931 byggede Thorvald Jensen et hus på Øster Bordingvej 35, hvortil han også flyttede møllet. I perioden 1939-1945 opførte han en aflang træbygning på Øster Bordingvej 26, og da der var mangel på petroleum, installerede han samtidig en vindmølle af typen "Klapmølle" i den nordre ende af bygningen, så han kunne udnytte den gratis vind.

I 1945 opførte han et parcelhus vest for vindmøllen. Indtil da havde Alma måttet løbe imellem privaten, Øster Bordingvej 35 og møllen for at starte møllet, når det blæste.

Vejtromlen

Thorvald Jensen var tromlefører for en fælles vejtromle for sognene: Balle, Engesvang, Funder, Kragelund, Sinding-Sejling og Svostrup.

Vejtromlen, som Thorvald Jensen havde ansvaret for, stod i hans udhus på Øster Bordingvej 26 mod syd ud til landevejen. I den modsatte ende af bygningen var vindmøllen.

Under anden verdenskrig blev han tvunget til at tromle med vejtromlen for værnemagten på Karup Flyveplads. Da der forsvandt nogle flynæsehjul, som også var velegnet til små trækvogne, mødte der en dag to tyske soldater op hos Thorvald Jensen for at undersøge, om han havde nogle af hjulene, dog uden at finde nogle. Men lige efter krigen var der på Øster Bording egnen utrolig mange trækvogne udstyret med flynæsehjul!

Det skete at Thorvald, der næsten boede fast i Karup, lånte en tysk motorcykel for at køre hjem på besøg hos sin familie.

De første år i Øster Bording havde han motorcykel. Senere fik han en Renault personbil. Thorvald Jensens svoger i Øster Bording, "Snedker" Hans, havde også motorcykel, og de kørte mange ture sammen på deres motorcykler med damerne bag på.

Om foråret, når Thorvald Jensen rykkede ud med vejtromlen, begyndte han altid med at tromle sportspladsen i Øster Bording. Thorvald Jensen var kendt for at kunne komme med et hurtigt svar, og så bandede han ræle (rædsomt).

Vagn Snede fortæller: "Alma og Thorvald blev, da de gik på pension, boende i Øster Bording. Alma var kendt for sin lattermilde væremåde, og hun var altid klar med en frisk bemærkning. Thorvald brugte mange timer i sit lille værksted. Han lavede mange miniaturemodeller af møller, som prydede mangen en have i Øster Bording og omegn. Derudover var han kendt for at være særdeles ferm med en lovsav. Han brugte især motiver fra tegneserien om Gyldenspjæt og Rasmine og fremstillede små værker, hvor dele af motiverne gik uden for rammen".

Gludbjergmøllen, Øster Bordingvej 14

Løbske heste

Af Vagn Lihn Kristensen

Ligesom vi i dag læser om bilulykker på vores landeveje, kunne man for 50 år siden læse om løbskkørsel af hestevogne, som også kunne ende med dødsfald. Normalt fik kusken dog hold på hestene, så alvorlige ulykker blev undgået.

Således skriver Silkeborg Avis den 30. juli 1892:

"Gårdejer Lars Larsen fra Uhrre kom sammen med sin hustru kørende til Kjellerup ad Thorningvejen. Ved Kjellerup Savværk blev hestene sky for dampstaven og lob løbsk. Vognen væltede og kørte over Lars Larsen, der blev meget forslået men i øvrigt slap nogenlunde fra det. Lars Larsens hustru blev derimod hængende fast ved hammelrebet, så hun blev slæbt med vognen et stykke henad vejen. Hun blev frygtelig tilredt. Brystbenet og ribben brækkede, og da hun blev slæbt henad vejen på knæene – blev de således knust eller rettere slidt i stykker, så det ene ben straks måtte amputeres. Det er et spørgsmål om, hvorvidt det andet kan bevares. Hustruen ligger på Kjellerup Sygehus, og det er meget tvivlsomt, om hun kan overleve."

Journalisten fra Silkeborg Avis beretter, at det ikke er første gang, at heste er løbet løbsk, fordi de er blevet sky for savværkets larm. Dampstaven befinder sig i fri luft, og den kan nok gøre selv de roligste heste bange, da det især hertil kommer, at spild dampen slippes direkte ud i luften i store dampskyer under stærk hvæsen.

Jens Forpagter kørte løbsk

Jens Jensen kaldet Jens Forpagter købte i 1907 gården "Grønhøj" på Jordkærvej 10 i Øster Bording. Inden da var han forpagter på "Vester Bordinggaard" i Vester Bording. Den senere ejer af gården, Peder Lukas Pedersen, fortæller følgende hændelse:

"Jens Forpagter var kørt til Kragelund, hvor han havde et par ærinde. Han var kørt i en arbejdsvogn med to velfødrede heste. På landevejen fik hestene lov til at lobe, da vognen var tom, og Jens Forpagter havde travlt."

Pludselig sprang tommen, og han kunne ikke styre hestene, der blot ogede farten. (Tommen er den, som kusken dels styrer hestene med og kan bestemme farten ved at stramme eller slække på den).

Jens Forpagter kravlede ganske rolig ud på vognstangen og gik på den op imellem hestene, hvor han fik fat på den sprungne tomme, som han fik bindet til den anden ende af tommen.

Han gik nu tilbage ad vognstangen og kravlede op i vognen og roligt begyndte han en langsom opbremsning af hestevognen".

Jagerfly gjorde hestene bange.

Sommeren 1952 holdt Gunnar Hvam fra Hvinningdal Bakke med sin mælkevogn hos Aage Kristensen på Eidervej i Hvinningdal. Gunnar Hvam var gået ind for at få en tår kaffe, og sønnen Vagn Lihn Kristensen, skulle holde hestene, som ellers var rolige heste.

Vagn fortæller:

"Med et dukkede der med et øredovende brag nogle jagerfly op, som fløj hen over gården og hestene. Hestene blev bange og drejede vognen mod landevejen, så jeg strammede tommen, men uden resultat. Resolut drejede jeg nu hestene ind på gårdspladsen, for at de ikke skulle løbe ad landevejen, med det resultat, at de styrede lige mod stuehuset med så stor en fart, at vognstangen borede sig igennem den dobbelte rødstensmur ind i stuen. Her blev murstenene spredt inde i stuen, og en lænestol blev totalt odelagt.

Ved det øredovende spektakel kom både Gunnar Hvam og min far styrende til og fik hestene til at falde til ro. Hestene var ikke kommet noget til, selvom de svagt ramte stuehusmuren, men et stort hul i muren og en odelagt lænestol kunne ikke bortforklares. Rundt på gårdspladsen lå der tomme mælkespande, som var blevet slynget af vognen."

Karl Pedersen fortæller

Karl Pedersen, Jordkærvej 31, Øster Bording, fortæller, at engang, da han var karl på en stor gård og var i gang med pløjningen, skulle han lige skridte (måle) afstanden til markskellet for at få nogenlunde lige plovfurere. Han havde derfor forladt hestene, som stod stille med ploven bag sig. Pludselig må de være blevet bange, for de for af sted hen over marken med ploven efter sig. Karl løb efter hestene, som, da de nåede den anden ende af marken, vendte om og kom tilbage, som intet var sket.

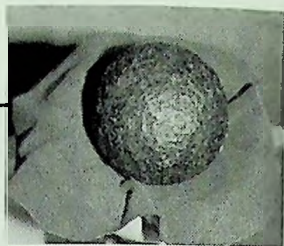
Niels Lihn kørte til kirke i hestevogn

Andrea og Niels Lihn kørte jævnlig til kirke i Balle, og til højtiderne var de altid af sted. Når der om vinteren var sne, kørte de i kane, ellers foregik det i fjedervogn. De havde lys på kanen/fjedervognen når det var mørkt, og om vinteren havde hestene en bjælde på. Engang i 1921 hvor de var kørende til kirke, tog hesten magten fra Niels, og han væltede med vognen. Ved det uheld kom Andrea slemt til skade med det ene ben. Noget hun aldrig forvandt.

Svensk kanonkugle

Af Vagn Lihn Kristensen

I 1994 blev en gammel svensk kanonkugle fra ca. 1670 genfundet på "Højgaard" af gårdmand Anders Conradi Nielsen. Det oprindelige fundsted i 1835 var ved gravhøjen lidt syd for "Højgaard" på Buskelundvej i Hvinningdal.

I midten af 1600-tallet, da Karl Gustav besatte Jylland med den svenske hær, der rykkede frem og plyndrede og ødelagde, blev de jyske skove og især skovene omkring Silkeborg og Hvinningdal særlig hårdt ramt. Det ser man i de bevarede papirer fra vurderingskommissionen, og af Silkeborg Lens jordebog:

"Hids herred findes meget ilde ruineret og forarmet. Folk har ikke alle en ringe sæd sået og ligeså ringe hostet, men mange er frataget al deres formue, både Fæmon (ejendele/løsøre), Heste og Hopper, såvel hvad andet de har haft".

Vurderingskommissionens fortegnelse viser, at Balle sogn har lidt meget: 5 hel- og 4 halv gårde forarmede. To gårde, Kærsgaard og en gård i Hvinningdal er afbrændt.

"Af andre af svenskernes bedrifter kan nævnes, at de kørte deres kanoner op på den store gravhøj ved "Højgaard", og derfra beskød de Silkeborg Slot, og lagde det ganske øde". Sådan fortalte den nu for længst afdøde Niels Gadkjær i 1939 til Silkeborg Avis. Gravhøjen lå på jorderne, der tilhørte ejendommen Eidervej 42, Hvinningdal.

Mange år efter at svenskerne var ude af landet, og jorden på ny blev dyrket, pløjede ejendommens daværende ejer, Erik Andersen Kloborg (hvis datter Kirstine Marie Eriksen blev født på ejendommen i 1855 og senere blev gift med Niels Gadkjær) en kanonkugle op fra kanten af højen. Det var sikkert en af de svenske kugler, der var rullet fra dem og nedtrådt i jorden. Kuglen er af rent jern, kuglerund og vejer 5 pund = 2½ kg.

I foråret 1994 så den svenske kanonkugle igen dagens lys efter ca. 335 års glemsel. Gårdejer Anders Conradi Nielsen, der igennem flere år har

haft kuglen liggende i sin stue på "Højgaard", fortalte at han i 1960 fandt kuglen på det gamle stuehusloft, da det skulle nedbrydes. Han samlede den op og havde i flere år kuglen liggende i sin vognport, indtil den havnede inde i hans stue, hvor den siden har ligget som et kært klenodie.

Udstillet i Balle Sognehus

Balle Sogns Lokalhistoriske Forening afholdt i dagene 17.-19. september 1994 en udstilling i Balle Sognehus (Balle Kirkevej 114) om gamle dage i Balle sogn. Ved den lejlighed talte tidligere redaktionssekretær G. Nørsgaard Jepsen ved en lille højtidelighed ved åbningen af udstillingen.

Desuden fortalte museumsinspektør Keld Dalsgaard Larsen, Silkeborg Museum træk fra Hvinningdal omkring tiden fra kuglens oprindelse. Således fortalte han:

"Det er uhyre spændende, at man i Hvinningdal har fundet - ja egentlig genfundet - en svensk kanonkugle fra 1600-tallet. De svenske hære hærgede ad flere omgange det midtjyske i dette urolige århundrede, men det er ganske givet Karl Gustavs tropper, der har "glemt" kuglen.

Jernkuglen har dog næppe været anvendt til nedbombning af Silkeborg Slot, da kuglen er af en ret let kaliber. Ved egentlig belejring brugte svenskerne en dobbelt så tung kugle. Den fundne kugle har en rækkevidde på 400-600 meter, den kan godt nå længere, men i så fald er den ikke ret effektiv. Svenskerne bombede imidlertid mange andre gårde, og kuglen kunne udmærket være tiltænkt Gl. Kjærsgaard Mølle".

Svenskernes tilstedeværelse her på egnen blev der talt meget om de næste godt 200 år. Niels Gadkjær tilhørte nok den sidste generation, som havde fået historierne fortalt mundtlig, og han sluttede også gerne sin beretning med ordene: *"Sådan fortalte de gamle"*. Nu er de mundtlige fortællinger forstummet, men heldigvis giver den genfundne kugle lejlighed til at erindre om, at svenskerne har været her på egnen i fuld militær udrustning.

Kanonkuglen blev foræret til Balle Sogns Lokalhistoriske Forening af gårdejer Anders Conradi Nielsen som en gave. I 2008 blev kanonkuglen overdraget til Silkeborg Museum.

Fakta
Niels Gadkjær 1850-1942.

Kongenshus Mindepark

Af Vagn Lihm Kristensen

I Kongenshus Mindepark findes der en mindesten for Morten Jens Karl- sen (1846-1920) og Jens Jensen Overgaard (1864-1948). To personer, som begge har udført et stort arbejde for hedens opdyrkning og tilplant- ning, og som er fundet værdige til at få deres navne bevaret for eftertiden.

Morten Jens Karl- sen.

Morten Jens Karl- sen var foregangsmand i mo- sekultur, hedeopdyrkning og træplantning. Allerede som ung, mens han var forkarl hos Niels Jensen Overgaard på "Balle Overgaard", påbegyndte han den plantning om- kring gården, som Niels Jensen Overgaards søn, Jens Jensen Overgaard, fortsatte og så storstilet udvidede. Da Morten Jens Karl- sen i 1872 over- tog ejendommen "Bauns" i Balle Huse efter sin far, plantede han læbælter i skellet og på udsatte steder. Det var egnens første hegnplant- ning.

Et arbejde som han fortsatte på hedeje- ndommen "Tipholt" på Overgård Mark.

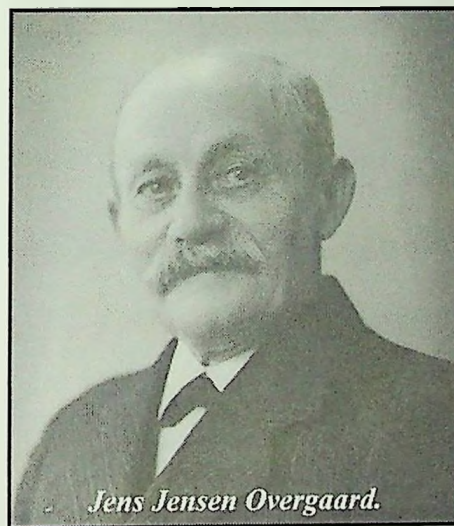
Han ikke alene opdyrkede heden, som han tilplantede, men han bygge- de også ved egen hjælp et mindre aftægts- hus, hvor han boede til sin død. Sønnen, skolelærer og forfatter Rasmus Mortensen (1884-1965), overtog senere faderens hus og ejendom på Overgård Hede.

Jens Jensen Overgaard fik ikke alene en mindesten i Kongenshus Min- depark, men også en i Overgaard Plantage ved "Balle Overgaard", som han ejede (1893-1936).

*"Af fattig Hede han skabte Skov.
Saa rejste han Sten til varig Lov".*

Afskrift af sognerådsformand Ernst Valbjørns indstilling til Kongenshus Mindesten:

"Som dreng gik Jens Jensen Overgaard hjemme hos sin far på "Overgaard" og røgtede 55 får: derfra kunne han se de omliggende skove i Funder, Balle, Sinding og Kragelund, men i Overgaard fandtes kun en sparsom bevoksning rundt om gården og det var hans store ønske, at der engang måtte blive skov, hvor der var lyng. Omkring 1870 kom hans far i forbindelse med Hedeselskabet, og det blev da ordnet således, at Niels

Jens Jensen Overgaard.

Overgaard og demnes nabo Peder Sørensen skulle lade beplante 10 tdl. vest for "Overgaard", og de fik så planterne gratis. Dette arbej- de lykkedes ovenud godt og dette gav yderlig plantelyst for Jens Jensen Overgaard.

Den 14. juli 1893 giftede Jens Jensen Overgaard sig med Charlotte Hansen fra Sin- ding, og de overtog da "Balle Overgaard" med tilhørende areal, i alt dengang ca. 140 tdl. hvoraf de 50 tdl. var hede og mager agerjord. Jens Jen-

sen Overgaard tog da den beslutning, at når han holdt solvbryllup, skulle der stå skov på heden.

I en arrække var han kredsforstander i Silkeborg og Omegns Plantningsforening og senere formand. Ved at komme rundt til folk agiterede han for plantningssagen, og fik derved mange til at plante læbælter og plantager rundt på egnen. Så vidt vides var Jens Jensen Overgaard den første som foretog opplojning af rander til plantning.

I 1897 og 1906 fik Jens Jensen Overgaard tildelt diplom for vel udført hegnsplantning af Silkeborg og Omegns Plantningsforening. 1918 fik han Silkeborg Plantningsforenings Ærespræmie og solvbøger for hegns- og læplantning. I 1928 fik han De Samvirkende Plantningsforeningers store solvbøger.

Ballehund den 17. september 1951.

Ernst Valbjørn sognerådsformand”

Historien om Kongenshus Mindepark.

Ved slutningen af 1700-tallet var næsten 1 million hektar af Danmarks areal dækket af lynghede. Enkelte steder var som en ubeboet vildmark. De

store heder var efter gammel retsopfattelse krongods. Når en gård blev øde, hjemfaldt den til kongen. Heden på Kongenshus er en del af den store Alhede, som var kongelig vildtbane. Forsøgene på at forvandle heden til frugtbar landbrugsjord indledtes i 1723. Kong Frederik IV udstedte en forordning, der bl.a. lovede skattefrihed, fritagelse for udskrivning til militæret samt andre fordele for dem, der havde mod på at opdyrke heden. Det var dog først i 1751, hvor kongen kom med en ny forordning, at der for alvor begyndte at ske noget. På dette tidspunkt havde

de første danske aviser set dagens lys, og dermed fik denne nye forordning langt større opmærksomhed end den første.

Inden hele den jyske hede blev opdyrket, lykkedes det på initiativ fra Hedeselskabet at få fredet et areal på 2200 tdl. Så stort, at man kunne få et indtryk af hedens vidsyn. I en slugt på Kongenshus Hede blev der i 1950 indrettet en mindedal. Her er der rejst 39 store sten for hvert af de danske herreder, hvor der har været hedeopdyrkning. Mindedalen er ca. en km. lang og ender i en stor mødeplads.

Mødepladsen er oval og har sten i kanten, hvor navne på personer med stor betydning for hedesagen er indhugget. Personer, hvis indflydelse rakte ud over landets sogne, uden at være egentlige hedeopdyrkere.

På hver herredssten er der indhugget herredsvåbnet samt to cirkler, der viser, hvor store ændringer der skete i fordelingen mellem hede, ager og skov i perioden fra 1850 til 1950. Hids Herredsstenen har som symbol udover et herredssegl et stort vognhjul. Det fortæller, at der i dette herred i svundne tider var mange hjulmagere, som udnyttede skovenes træ til vognhjul.

Det fremgår også af stenen, at skovene, som engang havde bredt sig i herredet, i 1850 må have været stærkt forhuggede, idet der kun var 2%

skov tilbage i Hids Herred. Dette tal var i 1950 steget til 13%, mens hedearealet inden for de samme 100 år var reduceret fra 37% til 7%, og landbrugsarealet var gået frem fra 61% til 80%.

Herredsstenene er omgivet af tilsvarende sognesten med over 1.200 navne på opdyrkere af heden. Ved Hids Herredsstenen er der som nævnt en mindesten fra Balle sogn med navnene Morten Jens Karlsen og Jens Jensen Overgaard.

Gludbjerggaard

Af Vagn Lihm Kristensen

Thorkild Vad.

"Gludbjerggaard", beliggende Øster Bordingvej 15, matr. nr. 5a m. fl. Øster Bording By. Balle. Jorden, 20,8 ha agerjord er udstykket fra "Mosegaard".

Ejere:

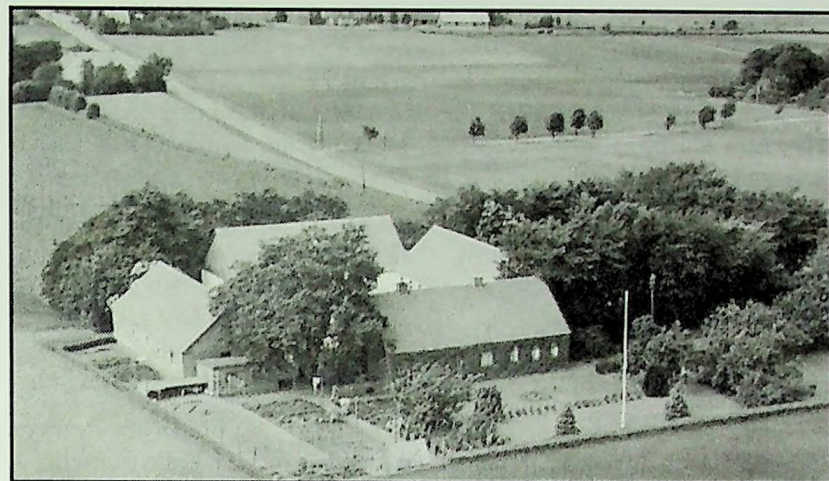
	0. "Mosegaard", Øster Bording.
14.10-1910	1. Søren Marius Rasmussen.
11.01-1918	2. Jakob Sørensen Bak.
28.10-1919	3. Thorkild Peder Pedersen Vad (Herefter Thorkild Vad).
04.05-1940	4. Jens Svend Nørregaard.
19.09-1991	5. Leif Hestbech.
24.09-1995	6. Anette Benfeldt Christensen og Flemming Jensen.

En af de gamle flotte gårde, der forsvinder ved motorvejens anlæggelse, er "Gludbjerggaard" på Øster Bordingvej 15, Øster Bording.

"Gludbjerggaard" når måske således lige at blive 100 år, inden motorvejen tromler hen over de bygninger og marker, der i lige så mange år har været et levebrød for en familie. -

Læg mærke til det flotte murerarbejde.

"Gludbjerggaard", Øster Bordingvej 15.

Jorden til "Gludbjerggaard" havde siden udskiftningen omkring 1800 tilhørt "Mosegaard", Øster Bordingvej 41 i Øster Bording By.

Søren Marius Rasmussen kom oprindeligt fra en anden stor gård på Øster Bordingstræde 18 i Øster Bording.

Fra 1904 til 1910 var han bestyrer af "Mosegaard" for Rasmus Hull. I 1910 købte han "Mosegaard" og frastykkede nogle arealer bl.a. matr. nr. 5a m.fl. på Øster Bordingvej 15, hvor han i 1911-1912 opførte "Gludbjerggaard". I 1914 solgte Søren Marius Rasmussen "Mosegaard" til Anker Lemminger fra Kragelund.

I 1904 blev Søren Marius Rasmussen gift i Balle Kirke med Mathilde Jensine Frandsen. Hun var datter af husmand og teglværksejer Peder Frandsen Dahl og Ane Jensen, Lysbro.

I ægteskabet var der fem børn, Anna Marie født i 1905, Martha Petra født i 1907, Gudrun født i 1909, Ella født i 1912 og Magnus Peder Henrik født i 1913. Flere af børnene blev gift og bosatte sig på egnen.

I 1914 bestod besætningen på "Gludbjerggaard" af en hest, fire koer, en kælvekvie, tre kalve og nogle høns.

I 1915 blev Søren Marius Rasmussen indkaldt til sikringsstyrkerne

under 1. Verdenskrig. Samme år mistede han sin hustru Mathilde Jensine, der døde af tuberkulose kun 29 år gammel. Søren Marius Rasmussen stod nu alene tilbage med fem børn i alderen 2 til 9 år.

Ved folketællingen i 1916 var Søren Marius Rasmussen enkemand. Hos ham boede en husbestyrerinde, Meta Jensine Jensen født 1895, en søster til hans afdøde hustru. Hun fik 400 kr. i løn om året og betalte 4 kr. i kommuneskat. Alle Søren Marius Rasmussens børn havde da ophold på "Gludbjerggaard".

Han var opført for:

Indkomst: 1.000,00 kr.

Formue: 6.000,00 kr.

Statsskat: 0,05 kr.

Kommuneskat: 30,00 kr.

Søren Marius Rasmussen solgte gården i 1918 og boede herefter forskellige steder, bl.a. på Dronningholm, Sejlingvej 2 i Balle Kirkeby. I 1927 blev han gift anden gang i Gødvad Kirke med enke og syerske Helene Pedersen, født Rasmussen 1888 i Sejs, Linå sogn. Helene var enke efter

Osvald Niels Pedersen, der døde 1924 i Linå sogn.

Søren Marius Rasmussen og Helene fik en datter Karen Margrethe Rasmussen, født 1931 Linå by.

Det var Jakob Sørensen Bak og Ane Marie fra Serup der i januar 1918 købte "Gludbjerggaard".

Prisen blev aftalt til 28.250 kr. med alt avl, afgrøder m.v. Dog skulle Søren Marius Rasmussen beholde 2.000 tørv og halvdelen af brændestakken, et får og halvdelen af et fedesvin.

Sælgeren havde betalt 800 kr. til en evt. kommende jernbane, der var planlagt til at blive anlagt i 1924, og køberen skulle tilskynde

Nielsine og Thorkild Vad.

til banens komme. Søren Marius Rasmussen fik desuden en panteobligation af Jakob Sørensen Bak på 7.000 kr.

Netop i 1918-1919 florerede den spanske syge i Balle sogn, navnlig på Øster Bording egnen og Ane Marie og Jakobs søn, Karl Sofus Sørensen Bak født 1905 i Serup, døde heraf kun 14 år gammel i 1919.

Thorkild Vad, søn af gårdmand Søren Pedersen Vad og Mette Marie Pedersen fra "Kærgaard" i Balle Kirkeby, købte gården i 1919.

Thorkild Vad blev gift 1914 i Balle Kirke med Nielsine Thomine Jensen Hessel, datter af murer Jens Nielsen og Ane Nielsen, Øster Bording.

Thorkild Vad og Nielsine havde først haft en mindre ejendom på Jordkærvej 6, inden de i 1919 købte "Gludbjerggaard". Ved handlen beholdt han en ged, nogle høns, en fedegrís, fire tdr. kartofler, en fjedervogn og 4.000 tørv. Hvorimod en dyngge mergel, der lå på marken ved "Hylkærhøj", forblev købers ejendom.

Thorkild Vad og Nielsine fik to børn, Helga Vad født i 1914 og Marie Vad født i 1923.

Thorkild Vad var udlært ved mejerivæsenet og var marinesoldat 1902-1903. Under tjenesten var han med krydseren "Valkyrien" på togt til De Vestindiske Øer, hvor han måtte overvintre, fordi han var blevet syg. Her oplevede han det kraftige vulkanudbrud den 8. maj 1902 på den franske ø Martinique, hvor 28.000 mennesker omkom.

Thorkild Vads jordarealer bestod også af et moselod, matr. nr. 9a, Fladmose, hvor der igennem årtier var blevet fremstillet store mængde tørv. Men da tørvedyndet til dels var opbrugt, tog han initiativ til at påbegynde dræningen af mosen og opdyrke de dræned arealer. En groft blev gravet, så vandet kunne ledes bort under Øster Bordingvej til Sinding bæk og videre mod Lemming å. En stor del af grøften blev lagt i rør. Afvandingen kom mange ejendomme til gode, også "Mosegaard" i Øster Bording By og flere andre ejendomme på østsiden af Jordkærvej. Om vinteren stod der dog stadig meget vand i området ved Fladmose, så i frostperioder kunne man løbe på skøjter fra Jordkærvej helt over til Øster Bordingvej. De første år efter opdyrkningen tilsåede han med havre.

I Thorkild Vads tid var der en stor besætning på "Gludbjerggaard". Den bestod af ti sortbrogede køer + ungkreaturer. Derudover to grisesøer, to nordbagger samt mange høns.

Når der skulle bruges spillemænd på egnen, og det ikke måtte koste noget, var der to, der måtte holde for. Det var Thorkild Vad på valdhorn og Peder Mikkelsen fra Øster Bording, der spillede på horn.

Datteren Marie fortæller: *"Det var også sådan, at når min far skulle ove sig, så foregik det gerne ude på det gammeldags das i udbygningen"*.

Thorkild Vad skrev også lejlighedssange med stor succes. Det var gerne sammen med en tidligere genbo Anders Chr. Sorensen, Jordkærvej 23, Øster Bording.

Thorkild Vad sad i flere bestyrelser. Således var han formand for Hids Herreds m. fl. Sognes Brandforsikring, formand for Balle Sogns Gødningsforening, formand for Øster Bording Brugsforening, bestyrelsesmedlem i Balle Sogns Venstrevælgerforening og i udvalget for Hjælpekassen (den uddelte hjælp til personer og familier i sognet, som måtte have behov for det). På grund af bestyrelsesarbejdet fik han ret tidligt telefon.

Nielsine Vad optrådte flere gange som jordemoder i Øster Bording.

I 1918 fik Nielsine og Thorkild Vad en plejedreng, Holger Jensen, født 1904 på Nørhedevej 26, Hvinningdal Mark, søn af Jens Jensen og Jakobine Holmslykke. Jakobine døde i 1909 og familien blev opløst.

I 1940 købte Thorkild Vad 17 tdl. agerjord, Øster Bordingvænget 23, matr. nr. 2k Øster Bording By, Balle, for her at opføre en ejendom. Tanken var, at her ville han tilbringe sine pensionistår, og senere skulle ejendommen være datteren Maries arv. Der skulle kun være ungkreaturer på det nye sted.

Den 1. april 1940 købte han et parcelhus, Øster Bordingvej 29, som lå tæt på den nye landbrugsbygning, som var under opførelse, men han blev syg og døde den 29. december 1941. Han blev derfor ikke færdig med byggeriet. Han nåede kun en enkelt udbygning.

I maj 1940 overtog Jens Svend Nørregaard og Helga, "Gludbjerggaard".

I 1967 opstod der en brand i laden som nedbrændte, men ingen menne-

Helga blev gift 1940 i Balle Kirke med landmand Jens Svend Nørregaard 1916-1995. Helga og Jens fik to børn: Kirsten Margrethe Nørregaard født 1944, gift med Per Holmgaard, Ikast og Thorkild Vad Nørregaard født 1950, en kendt hjemekirurg og bosiddende i Boston USA.

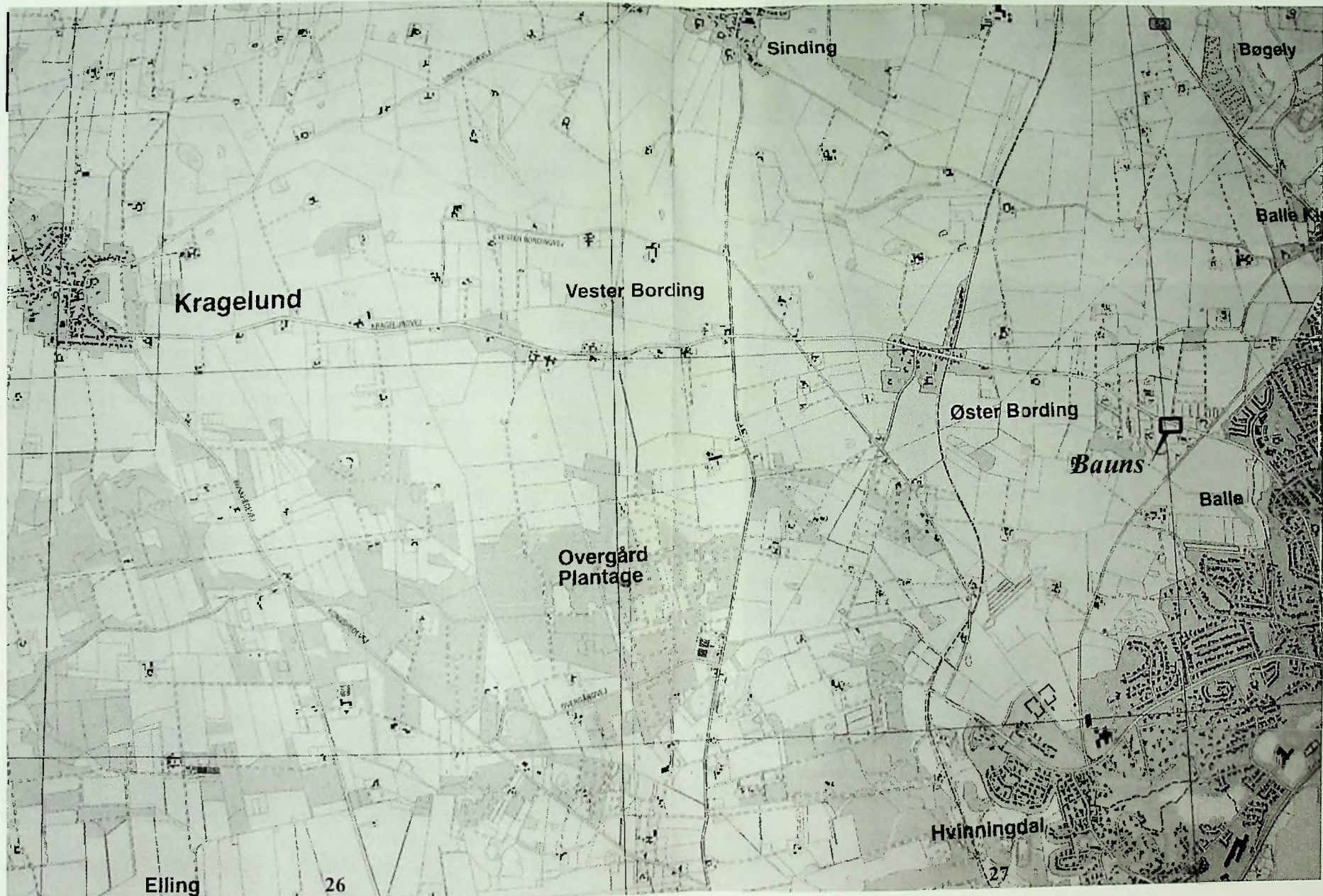
sker eller dyr omkom. Branden opstod ved den elektriske måler. Tjenestekarlen Jens Laursen fra Sinding var alene hjemme og fik et chok på grund af branden i så svær en grad, at han aldrig helt kom sig. Han omkom i øvrigt senere ved en trafikulykke

Jens Svend Nørregaard var vurderingsmand i Den alm. Brandforsikring for Øster Bording området. I 1990 købte Jens Svend Nørregaard et parcelhus, Øster Bordingvej 21, hvor han boede til sin død.

Gårdejer Leif Hestbech købte "Gludbjerggaard" i 1991. Han ejede nabogården "Karenslund" Øster Bordingvej 20, Øster Bording. I 1968 blev Leif Hestbech gift med Eva Bjerre Hestbech. Leif Hestbech var på Vejlbys Landbrugsskole 1964-1965. Han var bestyrelsesmedlem i Silkeborg Landboforening og en særdeles dygtig landmand. Han drev "Gludbjerggaard" med svin, korn, raps og ærter. Besætningen bestod af 12 ungdyr af racen SDM og en årsproduktion på 400 fedesvin. Familien Hestbech har aldrig boet på "Gludbjerggaard", men blev boende på "Karenslund".

I 1995 købte Anette Benfeldt Christensen og Flemming Jensen gården og driver den kvægløs. Flemming er postbud og Anette blev i 2004 ansat som værtinde ved Balle Sognegård i Balle Kirkeby.

Anna Marie 1905-1999.
Ella 1912.
Eva Bjerre Hestbech 1948-
Gudrun 1909-1998.
Helga Vad 1914-1980.
Leif Hestbech 1942-1996.
Magnus Peder Henrik 1913-2001.
Marie Vad 1923-2010.
Martha Petra 1907-2005.
Mathilde Jensine Frandsen 1886-1915.
Nielsine Thomine Jensen Hessel 1884-1968.
Soren Marius Rasmussen 1878-1969.
Thorkild Vad 1880-1941.

Sinding

Bøgely

Kragelund

Vester Bording

Øster Bording

Bauns

Overgård
Plantage

Balle

Hvinningdal

Elling

26

27

Det første juletræ i Balle sogn

Af Vagn Lihm Kristensen

Hvornår kom juletræet til Balle sogn? Vi ved det ikke helt bestemt, men Jensine Pedersen (Vad) kaldet Jensine, født 1869 på "Kærgaard" i Balle Kirkeby, fortæller på et bånd, som opbevares på Silkeborg Arkiv, at hun var ca. syv år, da hendes forældre, Niels Peter Sørensen, kaldet Peter Vad og Mette Marie Andersdatter, som de første i Balle sogn fik et juletræ. Det vil sige omkring 1876 eller før.

"Kærgaard", Balle Bygade 38.

Juletræets indtog i Danmark

I 1808 kom juletræet til Danmark fra Tyskland, hvor det da havde eksisteret i flere hundrede år, og det var da også en tysk lensgreve Frederik Adolph Holstein, som fejrede jul med et juletræ på godset Holsteinsborg på Sydsjælland. I 1811 blev der for første gang pyntet et juletræ i København. Det skete hos dr. phil. Martin Gottlieb Lehmann i Ny Munkegade. Det rygtedes hurtigt, at Lehmannfamilien havde et højt grantræ inde i stuen. Folk samledes uden for huset for at få et kig ind ad vinduerne til det

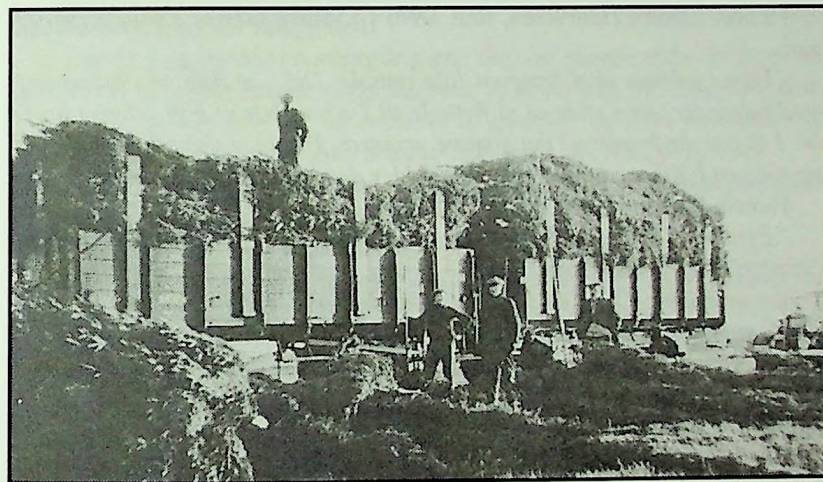
underlige træ med pynt og lys på. Nogle mente, at den unge doktor og hans frue var blevet gale, men forklaringen var såmænd bare, at i Tyskland, hvor de kom fra, var de vant til et juletræ.

I de næste 100 år bredte skikken med juletræet sig mere og mere. Blandt foregangsfamilierne var Oehlenschläger og Heiberg, som begge havde et juletræ i 1817. Grundtvig var i begyndelsen modstander af juletræet, som efter hans mening var udtryk for overtro, men da de fik deres første barn Johan i 1822, ændrede han mening og havde herefter juletræ.

Tidligere handlede julen mest om at æde sig fra sans og samling, men efter juletræets indførelse ændrede den karakter og blev til børnenes fest.

Juletræseksport

Fra Balle sogn, hvor der var en del små granplantager, blev der i december måned leveret et hav af juletræer til Silkeborg. De første år rødgran og senere ædel- og normansgran. Fra "Balle Overgaard" lod Jens Overgaard i 1930'erne hele læs på lastvogn køre til Øster Bording station, og herfra blev træerne sendt med banevogne til København.

Øster Bording station i 1930'erne.

Friskolelærer ved Balle Friskole, Hans Nielsen Kjems, oldefar til lærer ved Skægkærskolen Jørgen Kjems, Hvinningdal, skriver i sine erindringer:

"Jeg er i Balle sogn som friskolelærer (1872). Her er jeg meget tilfreds. Her er så godt at være! Jeg skal snart ud til nogle julegilder, hvor det går glædeligt og fornøjeligt til med leg og sang. Her er jeg for første gang til juletræ. Vi går rundt om juletræet med hverandre i hænderne og synger nogle salmer og ser på det, så plukker vi af det, og når lysene er udbrændte sætter vi træet til side, og så leger vi til hen ved 11-12 tiden, for så at gå hver til sit.

Vi væver vadmel og går med kurven og synger. "Kom favren ungersvend, og du synes du er vakker, og det samme synes jeg, å nu har vi jul igen".

Og vi suser, som vi kalder det, det vil sige går i kjæde efter en sang og danser efter omkvædet. Vi æder os ikke igennem julen, men vi leger og synger os igennem. Hvad I forstår ved julegilde er her ikke. Lad mig vide om I (i Sønderjylland) har fået de vederstyggelige julegilder afskaffet."

Henrik Lassen Henriksen, født 1896 i Lysbro, skriver i sine erindringer:

"Vores juletræ skal have en lille omtale. Det var ikke så almindeligt med juletræer, men efter at vi flyttede til Lysbro, har vi haft juletræ hvert år. I et par år brugte vi det samme grantræ. Det blev gravet op med rod og sat i en halje med jord. Efter julen blev det atter flyttet ud i haven".

Henrik Lassen Henriksen fortsætter:

"Pynten til træet blev for den allerstørste del lavet hjemme. Limen, "klistre", lavede mor selv af mel og vand. Det var rart at være med til at klippe og klistre. Og vi opnåede stor færdighed i at flette hjertes af broget glanspapir og klippe jakobsstiger af kulørt silkepapir. Tomme tændstikæsker anvendtes i stor udstrækning, de blev beklædt med papir eller med vat. Jo, der var mange muligheder. Helt flot var det, når der var et ark med poser og kræmmerhuse, der skulle klippes ud og klæbes sammen. Det vanskeligste var at få hankene sat fast. Ja, og så var der papirflagene, der også kunne købes i ark og klippes ud.

Juletræet stod flere dage ind i det nye år. En gang, efter at jeg var kommen i skole, var der en af mine skolekammerater, en pige, der gerne

ville med hjem for at se vort juletræ. Jeg sagde nej, men hun fulgte alligevel med, men blev stående i gangen, da jeg gik ud i køkkenet til mor. Mor spurgte, om der ikke var en med mig, dette måtte jeg sige ja til, og måtte så fortælle, hvem det var og hvad hun ville. Mor sagde, at hun selvfølgelig skulle have lov til at se juletræet; men da vi kom ud i gangen var hun gået, de havde ikke noget juletræ hjemme hos hendes forældre."

Jul under og efter krigen 1940-1945

Aage Kjærgaard, Dansk Papirvare, DAPI i Silkeborg, fandt i 1940'erne en niche for bl.a. julepynt. Selve produktionen fandt sted i Vestergade 16, Kjærgaard havde her et lokale, hvor han lavede pynten og havde et lager, hvor varerne blev pakket. I Østergade havde han butikken, hvorfra han solgte varerne.

Dansk Papirvare lavede bl.a. juleroser, juleløbere af papir, gipsfigurer, som var smurt ind i noget og derefter pådrysset glimmer. Arresten i Silkeborg leverede materialer til Dansk Papirvare, f. eks. juleløbere og strøblomster af kreppapir.

Aage Kjærgaard udtaler i december 1946 til Silkeborg Avis om knapphedens betydning for julepynten:

"Der er i og for sig en mængde pæne ting og mange nyheder fremme, men det er ikke den samme slags julepynt, vi er vant til. Alt hvad der hedder glaskugler er gået ud og erstattet af gipsting og pynt fremstillet af presset og imprægneret cellstof samt af cellofan i alle mulige farver.

Stjernekastere er en saga blot, men knallerter findes i mange forskellige variationer."

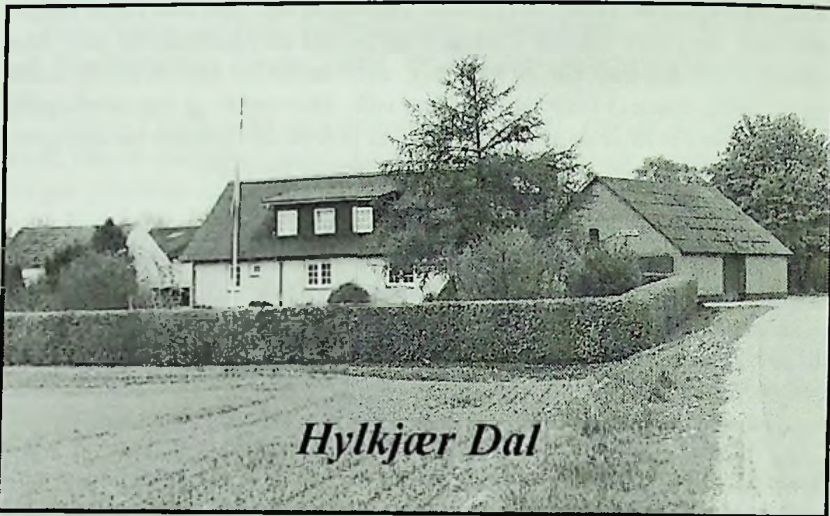
Avisen gav følgende råd til julen 1946:

"Julegrøden bliver nok ikke med ris i år, men koger man virkelig fin sødgrød med bankebyg, er den jo en udmærket erstatning, men kog den langsomt og rør ikke mere end nødvendigt, for at grynene kan ligge fine og hele. Og så er der gåsestegen. Kniber det at få nok æbler, så fyld den med rå, skrællede kartofler, og giv æblerne til kompot."

Rasmus K. Jacobsen har skrevet følgende erindringer:

Nedennævnte erindringer er fundet i nogle papirer afleveret på Silkeborg Arkiv, og er skrevet af Rasmus, da han har været 10 år.

"Jeg mindes særligt den 23. december, lillejuleaften. Det var en travl

Hylkjær Dal

Jakob Rasmus Jakobsen (1884-1953) og Sine Margrethe Johansen (1890-1964) ejede fra 1914-1948 "Hylkjær Dal", Kragelundvej 3, Overgård.

Jakob og Sine fik fem børn:

Dødfødt pigebarn	født 05/01 - 1918 Overgaard Mark.
Rasmus Kristian Jacobsen	født 13/02 - 1919 Overgaard Mark.
Dødfødt drengbarn	født 01/04 - 1921 Overgaard Mark.
Mary Kirstine Jacobsen	født 03/05 - 1925 Overgaard Mark.
Gift den 4. april 1944 i Balle Kirke med Anders Peder Sørensen, Lemming.	

dag i mit barndomshjem, et lille husmandssted. Om eftermiddagen blev der ryddet op og gjort rent i udhuse og stalde. De markredskaber, der endnu stod ude, blev bragt hjem og i hus. Min far fortalte, at hvis markredskaberne stod ude julenat ville Jerusalems skomager sætte sig på dem, og der ville næste år blive misvækst og den kommende høst dermed ødelagt. Selve lillejuleaften blev der bagt æbleskiver, og vi fik pebernødder, æbleskiver, saftvand, punch og kaffe. Der blev læst højt, og vi spillede alle et spil. Jeg husker denne aften som noget ganske særligt, meget stemningsfuld, næsten mere hyggelig end selve julen.

Den 24. december lægger mor julegaverne ind under træet, og så venter man ellers bare spændt på, at man må åbne dem. Nu var det altid sådan, at vi den 24. fik en lille gave om formiddagen, som var en malebog eller en tegneserie, så havde vi noget at få dagen til at gå med.

Selve juleaften havde mor travlt med at tilberede julemiddagen, som altid var noget særligt. Vi fik først risengrød med smør og kanel, derefter flæskesteg med svesker, æbler og rødkål, kartofler og brun sovs, og så havde vi fra Brugsen fået en stor flaske (et anker) juleøl, som blev serveret i en kande. Jeg husker et år, hvor vi efter middagsmaden fik budding med kirsebærsovs, som dessert. Det fik vi ellers aldrig.

Inden vi spiste, havde far denne aften malket alene; ellers hjalp mor altid med at malke. Ellers blev der normalt først malket, når vi havde spist aftensmad, som til aften var mellemmad.

Når vi har spist og ryddet op efter maden, danser vi rundt om juletræet og synger nogle julesalmer. Far læser juleevangeliet fra biblen, og vi beder en bøn, hvor mor ser efter, om vi folder vores hænder.

Og endelig åbner vi så spændt gaverne, som vi længe har gået og set til; de har nemlig ligget under juletræet siden i formiddags.

Efter gaverne er delt ud, synger vi et par julesalmer, inden mor deler en appelsin til os, og mor læser julebrevene op for os alle. Mor og far drak en kop kaffe og spiste småkager, inden mor fandt dåsen med konfekten frem, som vi havde været med til at lave. Jo, juleaften skulle der ikke spares. Og så er klokken også blevet så mange, at vi siger godnat til den juleaften og går i seng.

Første juledag var vi altid tidligt oppe for at lege med de ting, vi havde fået i julegave. Vi var altid i kirke juledag. For det meste var det i Sinding Kirke, som vi kunne se hjemmefra, men mor ville gerne til Kragelund. En gang imellem måtte vi gå helt til Balle Kirke, for det er kirken, vi hører til, sagde min far".

Overgaard Mark 1929.

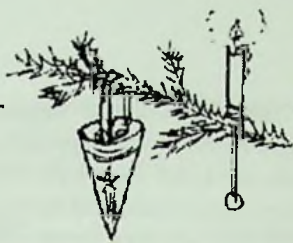
Niels Peter Sørensen, kaldet Peter Vad 1818-1876.

Mette Marie Andersdatter 1830-1919.

Hans Nielsen Kjems 1840-1917. Friskolelærer ved Balle Friskole 1871-1875.

Jul på landet omkring år 1900

Af afdøde gårdejer Laurs Laursen, Rustrup

Når jeg tænker tilbage til min drengetid omkring århundredskiftet, forekommer det mig, at julen nu er mindre strålende, end den var dengang, og at dette står i forbindelse med de langt større forberedelser julen dengang krævede.

På en almindelig bondegård på landet blev de hyggelige spinderokke og væve standset 14 dage før jul. Der skulle slagtes, vaskes, brygges og især gores hovedrent.

En rengøring, hvor både min mor, min gamle bedstemor og begge gårdens piger deltog. Rog og damp og slagtelugt overalt. Vand, sæbe og skureviske og kvinderne i rengøringshumør. Mandfolkene og børnene luskede som våde hunde rundt i stalde og lader og gik i seng, så snart aftengrøden var sat til livs.

Til kvindernes undskyldning må siges, at de skulle overkomme meget. Slagting af en fedekalv eller en kvie, en gris og et par får eller lam til husets eget brug. Dertil en snes gæs og ænder til salg i byen. En tønde rug blev malet, halvdelen til sigtemel, en sæk flormel skulle købes til julebagningen. En stor øltønde skulle fyldes med øl, og gulve og borde skulle skures hvide som sne, med sæbe, soda, kalk, sand og halmviske. Mandfolkene bestilte ingenting. Dels fordi de ikke blev betroet til andet end til at bære vand og brænde ind, dels fordi mandfolk jo altid har kunnet luske uden om det mere ubehagelige arbejde og overlade dette til det svage køn.

Men lillejuleaftensdag begyndte de store skyer at trække bort. Ud af den store ovn kom nu de lange rækker af friskbagt brød og kager og ikke at forglemme pebernødderne - den tids bolsjer og slikkeri - og fyldte huset med vellugt, og man kunne atter vove sig ind i huset, når man passede på kun at træde på de papirstimler, der var lagt på de hvide gulve for det samme.

Juleaftensdag om formiddagen kom julen endelig og efter hvad jeg tænker mig til, underbygget af mine egne erfaringer siden, gik det omtrent sådan til:

Min far havde i lang tid været i et skrækeligt sort humør. Det var jo terminstid fra den 11. til den 18. december. Renterne skulle betales, og pengene kunne aldrig slå til. Tiden dengang var præget af pengeknaphed og stor varerigelighed. Butikkerne var fulde af alle slags ønskværdige varer, men man havde bare ingen penge at købe for. Til terminsudgifterne kom så yderligere de mange nødvendige juleindkøb af flormel, sukker, kaffe, krydderier, sæbe og soda m.v.

"Uha!" tænkte far, "de kvindfolk, de kvindfolk. De sætter mig fra gården," og hans humør blev sortere for hver dag. Men ligesom det var aller værst, hørte han en dag en svag sang i luften. Det var kirkeklokkerne, der ringede julen ind, og der var virkelig noget i denne klokkelyd, der kaldte på de bedste følelser i én. Far kom til at tænke på, om han ikke var uretfærdig mod sin dygtige kone. Hun skal jo da ikke lastes for, at hun vil have hjemmet pænt og rent - og han var jo egentlig også selv stolt af hende, når hendes mad og bagværk lykkedes og smagte godt. Han gik ind og klappede sin fortravlede kone på kinden og sagde i en tone, der ligesom bad om undskyldning: "Nå, nu har du det sandelig også fint, lille mor."

Venligheden gik straks videre fra husmoderen til førstepigen, der blev rost for sin dygtighed, så hun fik lyst til et anerkendende ord til lillepigens, og snart var julestemningen slået igennem i hele husstanden. Den forstærkedes ved pyntningen af juletræet, der dog først skulle tændes efter festmåltidet; risengrød, steg og æblekage, hvor den hvide dug på det lange hvidskurede bord blev pyntet med grønne grankviste. Far bøjede sit hoved og fremsagde en bordbøn: "Velsign vort hus, velsign vort bord" - og jeg folte julens højtid dirre i mit drengesind.

Efter juletræet var der julegaver til alle. Hjemmelavede, nyttige småting. Vanter, strømper, strikkede halstørklæder, hårbørster, klædebørste, syæske og lignende.

Som noget meget væsentlig ved bondens jul dengang må også nævnes den udstrakte godgørelse til mere fattige familier i nabolaget. Alderdomsunderstøttelsen var meget lille, og hjælp i sygdomstilfælde var der ikke noget af uden for fattigvæsenet. Men det var en uskreven lov, at ingen på egnen måtte lide nød i julen, og fra landmandens fyldte forråds-kammer gik der til julen mange kurve ud, der indeholdt en sigtekage, et stykke flæsk, et fårelår og lidt julekage og pebernødder."

Thomas Porse om sin tid på Mosegaard

Fortalt til Hanne Just Pedersen af Thomas Porse

Thomas Porse blev ansat som tjenestekarl hos Thomas Jørgensen, "Mosegaard", Balle Kirkeby. Fæstemålet var fra den 1. november 1946 til den 1. november 1947. Thomas Porse var 16 år gammel, da han blev ansat her som karl.

"Mosegaard" var en gård med gamle bygninger. Stuehuset var fra 1857, men der var dog installeret el og telefon. Flere af de øvrige bygninger var endnu ældre.

Gården lå som den sidste på vestsiden af Viborgvej inden Balle Kirke. Ved etablering af en rundkørsel på Viborgvej blev gården nedbrudt.

Thomas Porse fortæller:

"Jeg blev ansat som tjenestekarl den 1. november 1946.

Thomas Jørgensen var ugift og havde en husbestyrerinde, Signe Vestergård. Hendes far var Peter Vestergård fra Gjesso. Signe var ca. 30 år på det tidspunkt.

På gården var der tre ansatte: En forkarl, en andenkarl og en husbestyrerinde. Jeg blev fæstet som andenkarl, det vil sige at jeg skulle fodre, muge, læsse og sprede møg. Forkarlen havde det mere spændende arbejde, som at køre med hestene.

Thomas Jørgensen havde to spand heste. Det var jyske heste, og han var meget om om dem.

Dagligdagen startede hver dag kl. 6 med, at Thomas Jørgensen dunkede en transportspand i

Thomas Jørgensen.

"Mosegaarden" malet af Jens Bomholt i 1950.

jorden foran karlenes vinduer og råbte: "Så står vi op". Ved den tid påbegyndte Thomas Jørgensen og husbestyrerinden malkningen af de 20-22 sortbrogede køer, mens vi andre klarede de øvrige morgenopgaver omkring dyrene. Jeg skulle blandt andet fodre grisene, som var i en separat bygning, hvor der var plads til to tresesoer. Smågrisene blev fedet op på gården.

Herefter blev der serveret morgenmad, som bestod af ollebrød. Når maden var indtaget, blev det aftalt, hvordan arbejdsopgaverne skulle løses den dag.

Når dagens arbejde var afsluttet med aftenmalkningen, blev der serveret aftensmad kl. 18. Tilberedningen af den varme mad foregik på komfur. Madvarerne stammede fra egne produkter. Der blev slagtet grise på gården, men det bedste af kødet blev sendt til Thomas Jørgensens søstre.

Menuen:

Roget stegt flæsk og kartofler med persillesovs fem dage om ugen.

Lørdag: Pandekager og sødsuppe.

Søndag: Ribbensteg eller medisterpølse.

Aftensmaden var rugbrød og eventuelle rester fra middagen.

Kl. 18.30 efter aftensmaden læste Thomas Jørgensen avisen, herefter gik han en tur i stalden, og vi karle sad i køkkenet og havde socialt samvær. Kl. 19 kom han ind igen og sagde: "Nå, I er nok ved at være trætte". Så slukkede han lyset og gik i seng.

Om vinteren blev karlene en gang imellem budt på aftenkaffe på husbestyrerindens kammer. Hun havde et kammer i den ene ende af stuehuset. Her var en seng, et lille bord, et par stole og en kakkelovn til opvarmning. Hun havde en nøgle til fordøren, så hun kunne låse os ind og ud igen.

Karlekammeret var ved siden af hestestalden. Her var ingen varmekilde, og sengen var redt op med en meget tung olmerdugsdyne og halm, som blev skiftet en gang om året.

Vaskemulighederne var ikke så avancerede. Det var en bænk bag ved hestene, hvorpå der var anbragt en vaskebalje og en spand kold vand.

Thomas Jørgensen var flink, meget omgængelig og havde tilmed humor. Et par eksempler kan nævnes:

Da han en dag tog en middagslur i en kvasbunke tæt ved vejen, hørte han nogle personer, der gik på vejen, tale om, at Thomas Jørgensen havde lidt fjertab (tabt penge). Det var ingenlunde tilfældet, men det morede han sig en del over at fortælle.

Engang kørte Thomas Jørgensen løbsk med et spand heste, da han kørte med korn. Det var en stivvogn med træhjul og jernringe. Træhjulet var blevet for tort, så jernringene blev for store og løb derfor af. Læsset væltede, og vognen blev odelagt, men Thomas Jørgensen blev ikke ophidset af den grund.

Thomas Jørgensen gjorde ikke så meget ud af vedligeholdelse af stuehuset. En dag, da folkene var alene hjemme, viste husbestyrerinden dem, hvordan tapetet i Thomas Jørgensens soveværelse var ved at falde ned over sengen, men det havde han klarert ved at tage en stolpe og sætte den op ad muren, så tapetet blev holdt på plads.

Juleaften skulle karlene være hos Thomas Jørgensen. Husbestyrerinden pyntede juletræet med hjerter, flag, kræmmerhuse, glaskugler, fehår og stearinlys. Der blev serveret risengrød med hvidtøl samt flæskesteg.

Alle sad omkring juletræet og sang julesalmer. Alle fik en kuvert med 50 kr. som gave. Kl. 21 var det sengetid. Thomas Porse havde fri juledag efter malkning, fodring, mugning, og når der var blevet strøet hos alle dyrene.

Thomas Jørgensen var også meget opfindsom. Han havde lavet en speciel trillebør. Den var meget smal men med en speciel anordning, en bøjle foran hjulet, der gjorde det muligt at køre op over grebningens kant og tippe foderet af oppe mellem køerne i deres krybbe, da der ikke var en fodergang foran dyrene.

Han havde også lavet en speciel montering af vandrør ude fra pumpen, så vandet løb ind foran køerne i krybberne. Vandet blev pumpet op ved håndkraft. Ved hjælp af tilpropning af diverse rør, reguleredes vandtilførslen til vandtruget, til stalden eller over på den anden side af vejen til kreaturvanding.

Thomas Jørgensen havde kreaturer gående på den anden side af Viborgvej. I 1929 havde han, som den eneste i Viborg Amt taget initiativ til anlæggelse af en tunnel under vejen, for at skaffe lettere adgang til sine tilkøbte marker på den anden side af Viborgvej. Hegnet til dyrene var lavet af kløvede egetræspæle, der skulle graves ned, og blev monteret med pigtrådshegn.

I vintermånederne gik Thomas Porse i aftenskole på Balle Skole. Her blev der undervist i dansk, regning og samfundslære en gang ugentlig fra kl. 20-22. I klassen var blandt andet en Bak, en Kjeldsen og Asbjørn Jørgensens søn.

Der var også en slags ungdomsklub om vinteren, hvor der blev holdt moder rundt omkring på gårdene. Der kunne være op til 20 personer, der deltog. Det var et socialt samvær, hvor der blev sunget og leget, og værten serverede kaffe og kage. Mødestederne var bl.a. hos Chr. Winther, Ernst Valbjørn, Morten Vad og hos Thomas Jørgensen.

Frihed i tiden på "Mosegaarden" i Balle:

En uges sommerferie.

Fri hver anden søndag fra morgenarbejdet var gjort indtil sengetid.

Den søndag, hvor der var arbejdsdag, passede Thomas Porse også hestene.

Årslønnen var 2500,00 kr. som blev udbetalt hen ad vejen efter behov.

Når der var brug for at komme til smeden, var det hos smed Aksel Petersen i Balle.

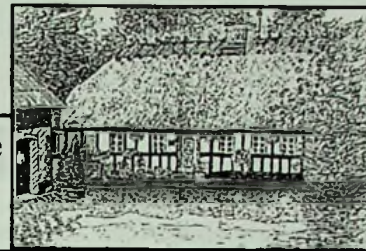
Skulle seletøjet laves eller repareret, var det hos en sadelmager i Skægkær.

Thomas Jørgensen havde selv selvhinder og tærskværk. Der blev tærsket ved hjælp af elkraft".

Thomas Porse, Sepstrupvej 61, Sepstrup, 8653 Them, fortalte om sine oplevelser til Hanne Just Pedersen i maj 2009.

Balle Sogns Lokalhistoriske Forenings Logo

Af Vagn Lihn Kristensen

Ved foreningens stiftelse i 1991 fik vi tegner og skolelærer Jørgen Michaelsen, Lysbro, til at tegne et logo af den gamle "Balle Nedergaard" fra år 1700.

Logoet, der siden er brugt som foreningens logo, har været med til at gøre foreningen kendt.

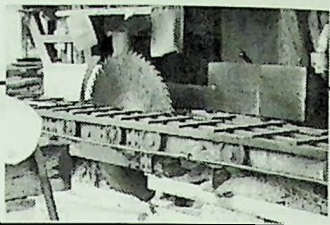
Jørgen Michaelsen, der er født i Århus, men vokset op i Gammel Rye, tog studentereksamen fra Th. Langs Gymnasium i 1964 og lærereksamen fra Th. Langs Seminarium i 1969. Han har efterfølgende virket som lærer på Søndergadeskolen og Funder Skole.

Jørgen Michaelsen har tegnet hele sit liv, og fra 1969 har han været fast tilknyttet Silkeborg Avis. Fra 2004 har han med Steffen Lange, chefredaktør på Midtjyllands Avis, haft det koncept at levere genkendelige ting fra læserkredsen.

Jørgen Michaelsen har udgivet en børnebog og to naturbøger. I øjeblikket arbejder han med at redigere en jubilæumsbog med et udvalg af sine tegninger, der i tidens løb er blevet offentliggjort i Midtjyllands Avis.

Historien om Gl. Balle Savværk

Af Vagn Lihm Kristensen

I 1935 startede et træeventyr i Gl. Balle By. Gårdejer Ejler Bak startede et savskæreri på gården "Højbo", Brorsonsvej 1a. Hans første ordre var to stærekasser, som tidligere gårdejer Poul Poulsen, Ballelund (den senere sognerådsformand Ernst Valbjørn's svigerfar) i spøg afgav bestilling på. Stærekasserne blev leveret og savskæreriet var dermed en realitet.

Ejler Bak, der er født på gården "Slaatjorn" i Skæggær og blev gift med Maren Kristensen, havde også mange andre gøremål. Blandt andet skar han sivror på Silkeborgsoerne. Siv var dengang et meget brugt tækkemateriale til tag. Han havde også et stort areal, hvor han dyrkede jordbær, som blev solgt på gaderne i Silkeborg. Han hjemmeslagtede grise og kvæg, som ligeledes blev solgt i Silkeborg. Senere blev han også teltudlejer.

Ejler Bak var en af de første i Balle sogn, der fik bil. Han købte dyrlæge Kruses brugte Pontiac personbil og startede lillebilkørsel (taxa) fra Balle Kirkeby.

Dines Jensen, senere kirketjener ved Balle Kirke, tjente hos Ejler Bak i "Højbo" og senere på savværket. Dines tog kørekort og kørte lillebilkørsel for Ejler Bak. Han flyttede til smeden/centralen i Balle Kirkeby, hvor han lejede et værelse, og kørte ud derfra. Senere startede Dines Jensen selv med lillebilkørsel.

I 1937 købte Ejler Bak den gamle brugsforening i Balle Kirkeby på det nordøstlige hjørne af Balle kirkegård til nedbrydning for 750 kr. Materialerne fra brugsen blev brugt til opførelse af et beboelseshus på en jordlod Balle Kirkevej 40.

Maren og Ejler Baks sviger søn, Arne Christian Andersen, overtog "Højbo" i 1941, medens Ejler Bak flyttede i det nyopførte parcelhus.

Savskæreriet

Savskæreriet bestod af en aflang bygning med høj rejsning. Et kvistvindue vendte ud mod Balle Kirkevej. Huset var af træ med tag af cementsten. Under et halvtag ud til Balle Kirkevej stod en eltrukket rundsav (380V) med en savklinge på 70 cm i diameter. En fremføringsvogn på 6-8 meter samt en mindre rundsav var, hvad savværket havde af større maskiner.

Det var hovedsagligt bønder fra Balle sogn, som havde et stykke skov, der benyttede savværket. Så fik man de fældede grantræer savet til bjæl-

ker, brædder og lægter. Men også banesveller og telefonmaster blev skåret op. Ejler Bak opkøbte desuden træer i Statsskoven i Silkeborg, som han opskar og solgte. I begyndelsen af 1940 fremstillede også ski på savværket.

Mellem den store rundsav og landevejen lå der store stabler af træstammer, der ventede på at blive opskåret. Det skete, at stammerne kom lovlig langt ud på Balle Kirkevej. Det betød ikke så meget, kuskene måtte blot føre hestene over i den modsatte side af vejen for at komme forbi.

På savskæreriets havde Ejler Bak hjælp af Dines Jensen og dennes bror Thorvald, og Knud Mikkelsen.

Knud Mikkelsen, der havde lært hos Ejler Bak blev senere savskærer i Serup.

Svigersønnen Arne Christian Andersen overtog i 1947 også savværket. I en periode blev der lavet temmelig mange fiske- og frugtkasser, så når der skulle samles mange kasser, fik han ofte naboer og venner til at give en hånd med, og så gik arbejdet med sang og latter.

Et lille savskæreri på Hestehavevej

Maren og Ejler Bak flyttede lidt rundt, efter at svigersønnen havde overtaget savværket. I 1947 købte de "Guldborghus", Øster Bordingvej 11, Balle Huse, for senere i 1949 at købe landpostbud Herman Bernhard Christensens hus fra 1914 på Hestehavevej 3, Balle Kirkeby. Her opførte Ejler Bak et ikke særlig stort savskæreri øst for huset. Han måtte dog leje en strimmel jord af sin nabo Niels Hedegaard for at kunne være der med det lille savskæreri, der blot var en rundsav under et halvtag.

Ejler Bak var alene om savskæreriets. Når større stammer skulle skæres op, havde han tidligere mælkekusk Chr. Sørensen fra Skægkær til at hjælpe sig.

Ejler Bak døde 1966 på Hestehavevej 3, Balle Kirkeby.

Arne Christian Andersen fortsatte med savværket i Gl. Balle, indtil familien i 1957 emigrerede til Canada.

Savskæreriets blev derefter bestyret af tidligere savskærerearbejder Albert Thygesen. Han boede syd for savskæreriets i et træskur (havehus) sammen med "Jenny Savskærer". Albert Thygesen ønskede ikke at leje eller købe savværket, da det i 1963 blev solgt til ingeniør Børge Hansen. I

stedet flyttede han til mosen, Brunbakkevej 6, hvor han i 1964 begyndte sit eget mindre savværk, som han drev indtil sin død i 1985.

Savværket i Gl. Balle nedbrydes

I foråret 1965 blev savværket i Gl. Balle nedbrudt af tømrer Knud Dons Sørensen fra "Maaruplund", Sinding Hovvej 7. Han fik materialerne for at nedbryde og fjerne det.

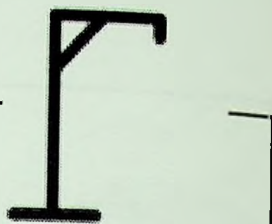
Derefter byggede Anders Nielsen beboelse og VVS værksted på stedet. Han havde indtil da haft værksted i det gamle karetmagerværksted bag ved beboelsen. Dette værksted nedbrød Børge Hansen i 1968 for at opføre en kontorbygning til sin beregnings- og ingeniørvirksomhed. Siden 1991 har skorstensfejmester Harry Wessby ejet ejendommen, hvor savværket lå.

Fakta

Knud Dons Sørensen 1941-
Albert Thygesen 1915-1985.
Dines Jensen 1903-1993.
Poul Poulsen 1868-1954.
Ejler Bak 1883-1966.

Galgehøjen og hestetyven

Uddrag fra Rasmus Mortensens bog

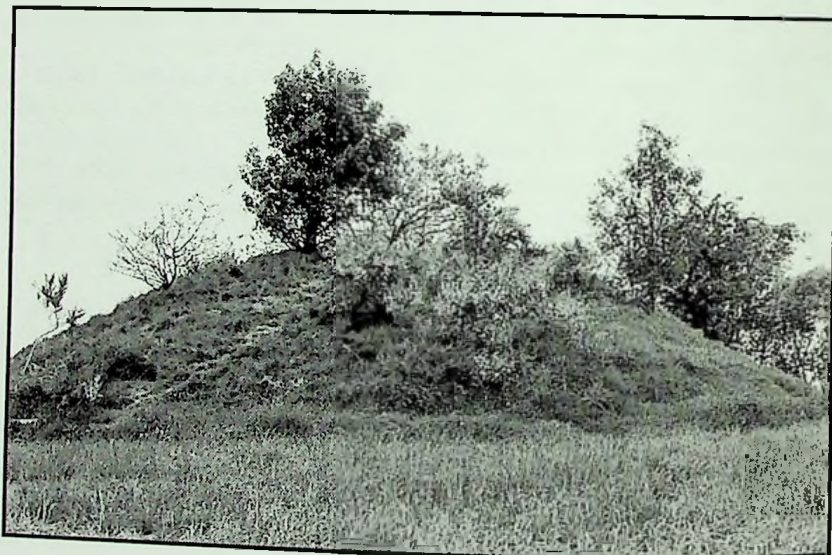

Lidt nord for Hvinningdal Kirke ad Buskelundvej begynder et højedrag, som slutter lige forbi "Højgaard". På dette højedrags sydlige ende lå en samling bronzealderhøje - mindst otte høje, som for ca. 100 år siden blev sløjfet på nær en, som var den største.

Disse høje blev i ældre tid kaldet æ' Gallihøi, (Galgehøj), fordi der en gang for mange år siden her stod en galge.

I april måned 1901, var den store høj nær blevet udslettet. Tandlæge Warming fra Silkeborg meddelte telefonisk den 23. april 1901 til Århus Museum, at seks høje i Hvinningdal var i fare for at blive udgravet af ejeren Hans Peter Johansen, og at den ene af højene allerede var udgravet og deri var fundet et udbrændt skelet, nogle stensager og nogle stærkt forvitrede småting.

Århus Museum lod meddelelsen gå videre til Nationalmuseet, som pålagde Warming at gøre forsøg på at få ødelæggelsen standset, eventuelt

tilbyde museets hjælp til undersøgelse af højene. Få dage efter kunne Warming indsende følgende:

"Manden, der har udgravet den ene høj, er gårdejer Moust Winther. Højen er aldeles ødelagt, kammeret er åbent, manden, som lå deri, er gennemgravet, redskaberne splittet ad. Tilbage er kun en flintflække og et par ravringe samt sten, - 30 læs jord er bortkørt".

De 4-5 andre, der er tale om, ligger lige i nærheden, mod nordøst på "Højgaards" jorder, med kun et halvt hundrede alens mellemrum, den ene er gennemskåret. I denne sidste fandtes et smukt bronzesværd og en anselig bronzespiralarmsring samt flere pincetter. Højene ligger meget smukt med en storslået udsigt ud over Kjærsgård og Silkeborg.

Den 30. april 1901 skrev Warming igen:

"Højejerne afstår fra deres forsæt. Moust Winther, der delvis har sløjfet en høj, angrev. Foruden et par meget tarvelige flintflækker eller skraber har han kun fundet en lille genstand, som tilsendes museet til tidsbestemmelse. Niels Gadkjær har tre prægtige høje, som bliver stående, og Hans Peter Johansen, fra "Højgaard" imidlertid at grave videre i en halv snes høje, som i tidens løb er overpløjet og pløjet i niveau med omgivelserne".

Nationalmuseet foretog midt på sommeren 1901 en besigtelse over den store koncentration af gravhøje, og A.P. Madsen fra nationalmuseet udgravede og undersøgte seks af højene.

Et gammelt sagn fortæller således:

Der boede engang en enke i den nordligste gård i Hvinningdal by. Hun havde to voksne sønner boende hjemme til at passe gårdens drift. Den ene var flittig og dygtig, den anden var en drivert, der ingenting ville bestille. Han rejste til markeder og stjal heste, som han solgte i andre egne. Sådan gik det en tid, men til sidst blev han fanget og ført hjem til Hvinningdal og hængt i en galge oppe på højen. Den gang blev der gjort kort proces med en hestetyv. Fang ham og hæng ham. Enken, tyvens moder, lod alle vinduer i sit hus, der vendte mod galgehøjen, tilmure.

Et andet sagn fortæller:

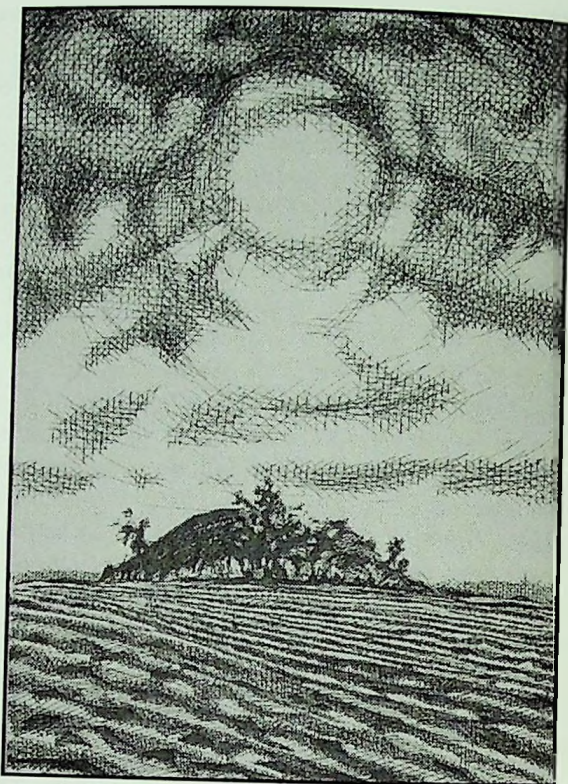
I gammel tid fandtes der en helligkilde ved Hvinningdal Vandmølle, som kan spores tilbage til 1489, i dag nordvest for hvor Odinsvej og Dre-

jergårdsvej mødes ved den gamle baneoverskæring. Mølleren var ikke en af de bedste personer, idet han havde for vane at rove de personer, der kom ad landevejen (Drejergårdsvej) fra Funder til Hvinningdal, og han havde således flere mord på samvittigheden.

Nu var det sådan, at man valborgaften, den 30. april, kunne få syndsforladelse ved kilden, af munke, som kom tilrejsende fra Æm Kloster.

Mølleren opsøgte derfor en munk for at få syndsforladelse, men det var kommet en mand for ore, og i stor fart red han til Silkeborg Slot til forvalteren og fik ham sat ind i sagen.

Næste morgen hørte man hestetrampen og så en flok ryttere møde op ved møllen. Mølleren måtte over for forvalteren indrømme, at han havde slået et par rejsende ned for at tilegne sig deres ejendele. Igen ser vi kort proces. Fang ham, hæng ham.

Kæmpehojen, tegnet af W. Seidelin 1973.

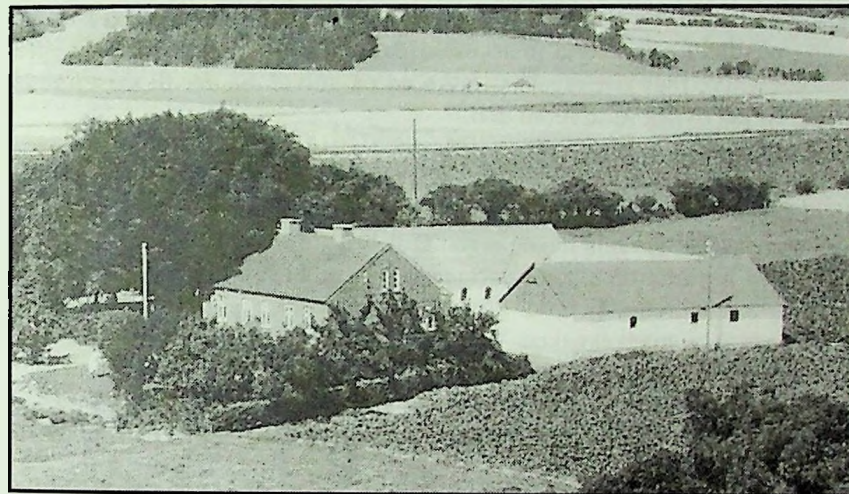
Originalen Ingrid Gadkjær

Af Vagn Lihn Kristensen

Originaler kender vi også i Balle sogn, selv om det kun er et fåtal, men de har været her. En af dem, jeg vil skrive om, er Ingrid Gadkjær, og familien har givet tilladelse til det.

Hun blev født den 10. maj 1891 på en mindre ejendom på Eidervej 42 og døde den 27. januar 1946 i Randers. Ingrid var datter af den kendte landmand og lokalhistoriker fra Balle sogn Niels Gadkjær og Kirstine Marie. Samme familie har fra 1837 til 1944 beboet ejendommen i Hvinningdal.

Eidervej 42 - luftfoto fra 1952.

Allerede som barn viste Ingrid tegn på originalitet, idet hun på ejendommens marker samlede sten i store mængder. Stenene lå overalt i stuehuset, selv om hun også begravede store mængder i bakkerne nord for ejendommen op imod gravhøjene, som findes i området syd for "Højgaard".

Ingrid var dygtig i skolen. Hun havde en flot håndskrift, og så havde hun den gave, at ved juletræs- og fastelavnsfester i forsamlingshuset kunne hun underholde bornene med leg. Hun var også god til at skrive lejlighedssange; således har hun skrevet en sang til Vagn Lihn Kristensens barnedåb den 15. december 1940.

Hun var en dygtig tjenestepige og var eftertragtet på gårdene, idet hun lige så gerne udførte karlearbejde i stald og på mark.

Godt 20 år gammel var Ingrid hjemme på ejendommen, idet hendes mor ofte var syg, så hun måtte træde til som husbestyrerinde. Senere bestyrede hun ejendommen for sin far, til han døde i 1942.

Ingrid er et rodehoved

Ingrid var en speciel person. Hun var bestemt ikke proper, tøjet hang omkring på hende, og alt rodede på ejendommen. I stuen stod der en kakkelovn, men det kneb med at få askeskuffen tømt. Når det ikke trak så godt i kakkellovnen, blev der raget lidt aske ud på gulvet. Så der til sidst kunne ligge en hel dyng af aske foran den.

Da Ingrids lillesøster Signe blev gift i 1918 i Balle Kirke med bager Johannes V. Andersen, mødte Ingrid op i kirken i et par møgbeskidte arbejdsbukser og træskostøvler. Hendes far bad hende om at tage hjem og finde en kjole, men hun havde ingen kjoler.

Ingrid tog ofte til Silkeborg og solgte produkter fra ejendommen. Det kunne være æg eller fjerkræ. Engang, hvor hun skulle levere nogle høns, standsede hun mælkekusken Viggo Andersen fra "Gludbjerg Mølle" på Øster Bordingvej og spurgte, om hun måtte køre med, og det måtte hun gerne. Da de havde kørt et stykke, røg det med fjer omkring mælkevognen. Ingrid sad nemlig og plukkede høns bag på vognen og lod de plukkede fjer flyve med vinden.

En anden gang da Ingrid ikke kunne finde låget til mejerispanden, tog hun et græskar og anvendte det som låg.

Ingrid havde også en hest på ejendommen, men til sidst kneb det med, at den kunne stå i hestebåsen, idet der aldrig blev gjort rent hos den.

Ingrid overfaldet ved Bækkelund

Ingrid var i 1937 udsat for et overfald. En aften, hvor hun var på vej hjem fra Silkeborg, ville hun skyde genvej til Hvinningdal ved at gå ad markve-

jen igennem Tujkjær. Ved Bækkelund på Sleipnersvej blev hun standset af eneboeren, der boede på stedet, og han overfaldt hende. Ingrid fik sig revet løs og flygtede. Slemt forslået og med tøjet revet itu og halvvejs flået af, kom hun hjem til sin far, der hentede hjælp hos naboen Niels Lihn.

Dagen efter gik Niels Gadkjær, Niels Lihn og Karl Andersen ned til Bækkelund, hvor de traf eneboeren Martin Pedersen, som de bad forlade stedet i løbet af dagen. Dagen efter var han rejst.

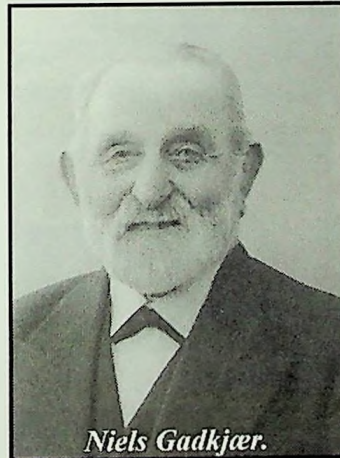
Havde Ingrid begravet en skat ?

Efter Ingrids far, Niels Gadkjærs død i 1942 gik der på egnen rygter om, at Ingrid havde fundet en stor skat i en af gravhøjene. Skatten skulle være gravet ned på ejendommen.

Forpagteren Knud Knudsen og Anny Marie Knudsen, der bestyrede ejendommen fra 1942 til den blev solgt i november 1943, ledte bl.a. i en nærliggende sandgrav, men uden at finde noget. Rygterne er måske opstået på grund af en større samling flintepile og sten, som Ingrid Gadkjær havde samlet på markerne.

I 1943 købte Edmund Thygesen ejendommen, da forpagteren Knud Knudsen og Anny Marie Knudsen ikke kunne få det til at hænge sammen økonomisk.

Ingrid kom op til sin søster Signe og bagermester Johannes Vilstrup Andersen i Randers, hvor hun gik til hånde i bageriet.

Kjærsgaard vindmølle - Grauballe.

Bestyrelsen består af

Hanne Just Pedersen, Ndr. Højmarksvej 25, 8600 Silkeborg

Anton Krogh, Violvej 12, 8600 Silkeborg

Bodil Skov, Øster Bordingvej 54, 8600 Silkeborg

Herluf Winther, Toftebakken 19, 8600 Silkeborg

Regner Jørgensen, Sinding Østervej 5, 8600 Silkeborg